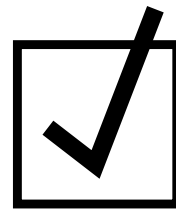
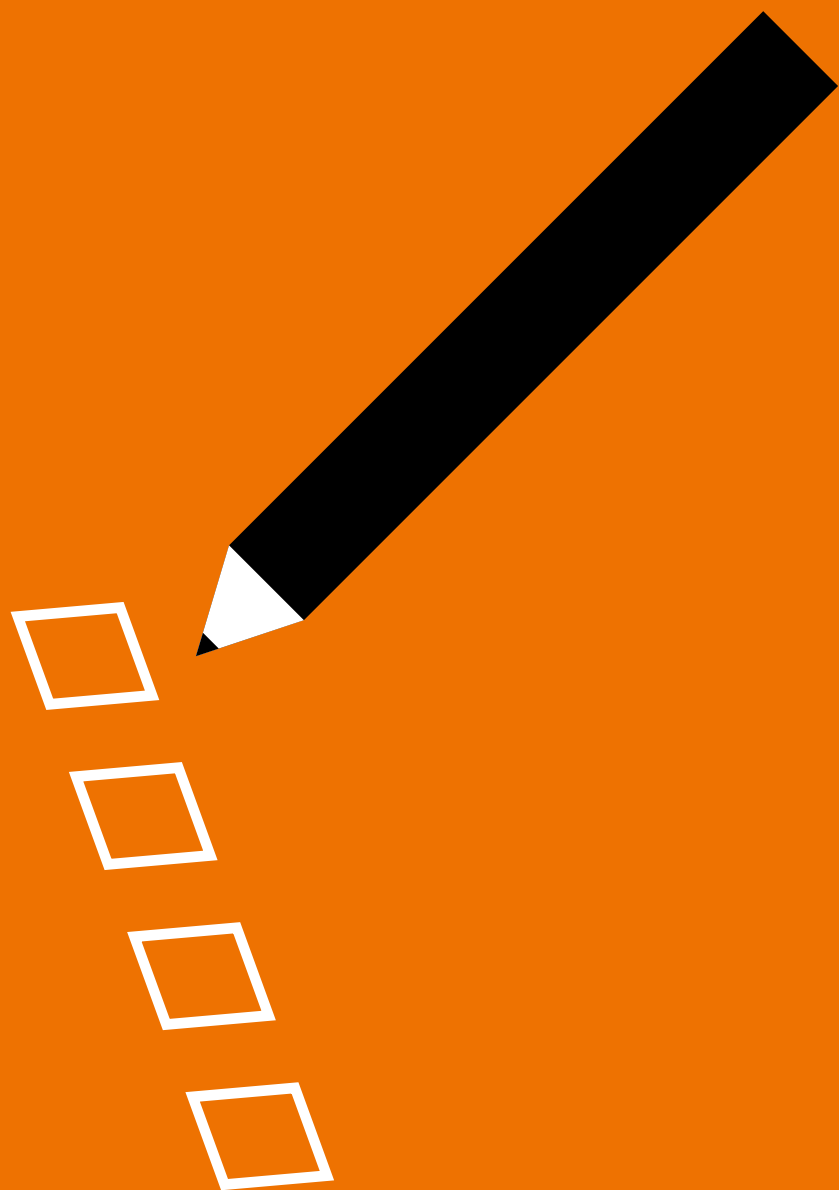

Oppimateriaalit ajan tasalle!

Kohti aktiivista maailmankansalaisuutta

Testaa, miten laatimasi oppimateriaali huomioi uusien opetussuunnitelmien painotukset

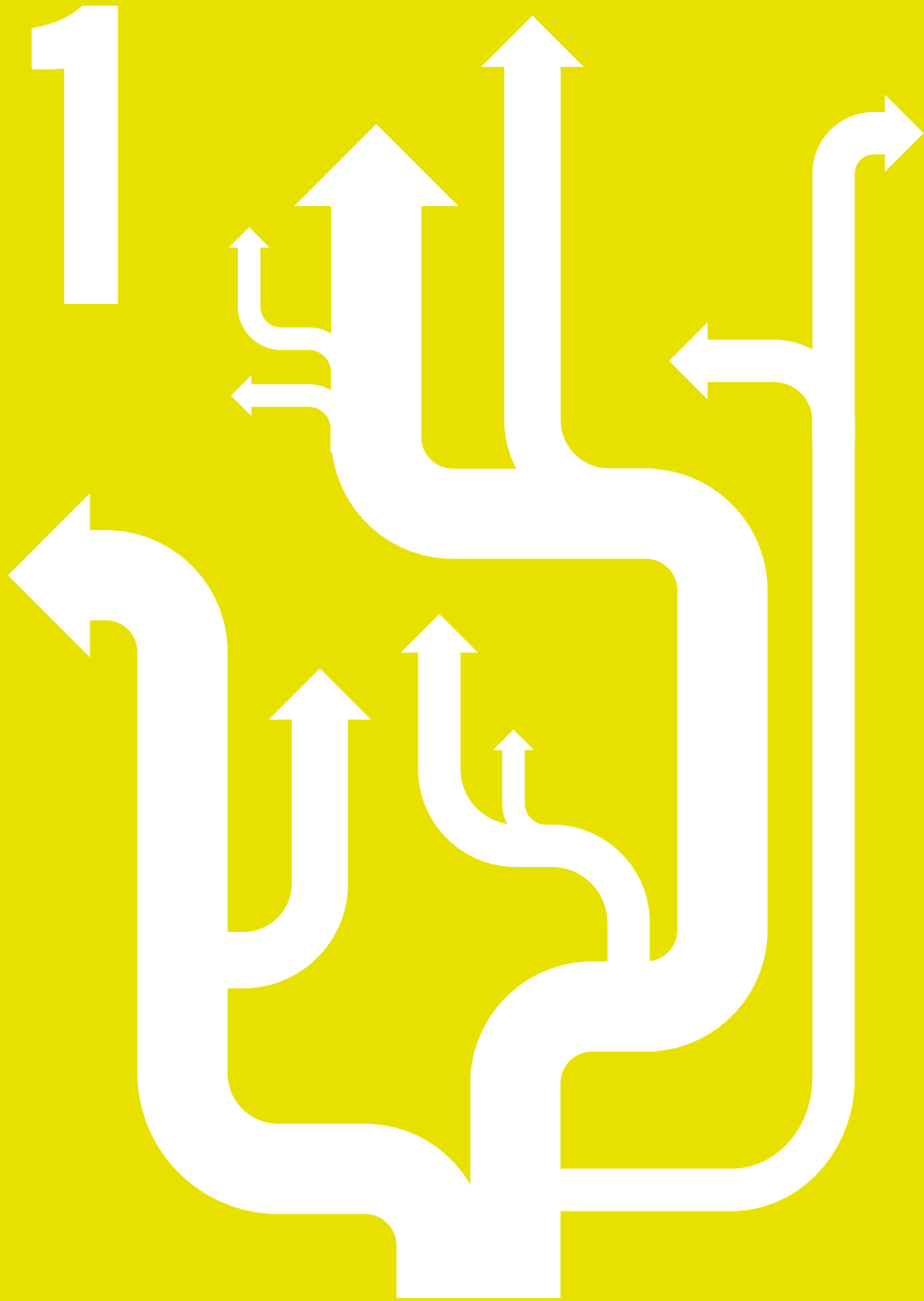
Valtakunnalliset opetussuunnitelmien perusteet painottavat ihmisoikeuskasvatusta, kestävien elämäntapojen omaksumista ja aktiivista maailmankansalaisuutta YK:n kehitystavoitteiden mukaisesti. Lisäksi koulutyötä ohjaavat yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolait.

Oppimateriaaleilla on iso rooli työskentelyn ja toimintakulttuurin muodostumisessa, oppimateriaalin tekijät ovat avainasemassa välittämässä opetussuunnitelman painopisteitä luokkahuoneisiin. Tärkeiden painopisteiden tulee näkyä koulun työskentelyssä ja toimintakulttuurissa kaikilla tasoilla.

Tämä muistilista on tarkoitettu tahoille, jotka laativat oppimateriaaleja koulujen käyttöön. Sen avulla voit helposti tarkistaa, edistääkö oppimateriaali opetussuunnitelmien painotuksia.

Testaa oma materiaalisi arvioimalla sitä muistilistan avulla!

Valinnat ovat valtaa

- Huolehdin** siitä, että esitän asiat moninäkökulmaisesti opetussuunnitelman hengen mukaisesti. Olen tietoinen omista lähtökohdistani oppimateriaalin tekijänä.
- Muistan**, että teen oppimateriaalia laatiessani monenlaisia valintoja ja käytän valtaa esimerkiksi määritellessäni käsitteitä ja valitessani asioita, joita materiaalissa nostetaan esille.
- Huomioin**, että oppimateriaalissa käsitellyt aiheet ja näkökulmat voivat koskettaa käyttäjiä henkilökohtaisesti. Varmistan, että materiaali ei loukkaa kenenkään ihmisarvoa tai aseta häntä eriarvoiseen asemaan muiden kanssa.

2

Lisätietoa:

- » ihmisoikeuskeskus.fi
- » ihmisoikeudet.net

Ovatko ihmisoikeudet oppimateriaalin perustana?

Ihmisoikeuksien kunnioittaminen ja edistäminen ovat koulun lakisääteisiä tehtäviä, joita oppimateriaalien on tuettava.

Ihmisoikeudet on sisäänrakennettu uuden opetussuunnitelman kaikkiin osa-alueisiin, niin arvopohjaan, oppiaineisiin kuin toimintakulttuuriin. Tavoitteena on ihmisoikeusperustaisuuden juurruttaminen koko kouluyhteisön toimintaan.

Ihmisoikeudet kuuluvat kaikille maailman ihmisille. Ne on määritelty kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa, joihin Suomi on sitoutunut. Ihmisoikeuksien ytimessä on ajatus ihmisarvon yhtäläisyydestä ja loukkaamattomuudesta. Niiden tehtävänä on turvata ihmisarvoisen elämän perusedellytykset.

- Varmistan**, että oppimateriaali lisää oppijoiden tietoa ihmisoikeuksista sekä edistää ihmisoikeuksien ja lapsen oikeuksien toteutumista koulussa kokonaisvaltaisesti niin tekstien, kuvien kuin tehtävien kautta.
- Varmistan**, että oppimateriaali käsittelee eri ihmisryhmien oikeuksia yhdenvertaisesti.
- Varmistan**, että oppimateriaali tarjoaa mahdollisuuksia toimia ihmisoikeuksien puolesta.

3

Lisätietoa:

- » **Seta: Älä olela -opas (2013)**
- » **Seta: Opitaan yhdessä - Sukupuolen ja seksuaalisen suuntautumisen moninaisuus (2016)**
- » **Oppimateriaalit Setan verkkosivuilla**
- » **Rauhankasvatusinstituutti: Koulu vailla vertaa - opas yhdenvertaisuussuunnitteluun (2017)**
- » **Opetushallitus: Tasa-arvotyö on taitolaji (2015)**

Edistääkö materiaali yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa?

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolait velvoittavat kouluja edistämään yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon toteutumista ja laatimaan koulukohtaisen suunnitelman. Yhdenvertaisuus ja tasa-arvo toteutuvat vain, jos niitä rakennetaan aktiivisesti koulun kaikessa vuorovaikutuksessa ja toiminnassa.

Oppimateriaalien tulee tukea yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon toteutumista. Niiden tulee myös kunnioittaa koulu yhteisön jäsenten moninaisuutta ja kannustaa ihmisiä arvostavaan kohtaamiseen toistensa kanssa.

- Varmistan**, että oppimateriaali huomioi koulu yhteisön jäsenten moninaisuuden kaikissa muodoissaan, eikä kukaan yhteisön jäsen jää näkymättömäksi. Teen moninaisuutta näkyväksi kokonaisvaltaisesti oppimateriaalin tekstisisällöissä, kuvissa, esimerkeissä ja tehtävissä.
- Olen tietoinen** yhteiskunnan kirjoitetuista ja kirjoittamattomista säännöistä ja normeista. Teen näkyväksi ja puran aktiivisesti ahtaita normeja nostamalla esille moninaisia ihmisiä moninaisine ominaisuuksineen. Varmistan, että oppimateriaali ei vahvista stereotyyppioita tai esitä ihmisiä tai ihmisryhmiä yksipuolisesti.

Jatkuu seuraavalla sivulla

3

jatkuu

- Kiinnitän erityisesti huomiota** tapaan, jolla esitän haavoittuvassa asemassa tai syrjinnän vaarassa olevia ihmisiä. Kuvaan ihmisiä arvostavalla ja kunnioittavalla tavalla liioittelematta heidän hätäänsä tai tekemättä heistä passiivisia toiminnan kohteita. Kuvaan ihmiset aktiivisina toimijoina omassa elämässään ja yhteiskunnassa. Annan ihmisille tilaa tulla esille moninaisten identiteettiensä ja rooliensa kautta.
- Edistän** sukupuolten välistä tasa-arvoa varmistamalla, että materiaali ei vahvista yksipuolista kuvaa eri sukupuolista ja sukupuolen ilmaisun tavoista. Käytän monipuolisia esimerkkejä, jotka kuvastavat myönteisesti sukupuolten moninaisuutta.
- Käsiteltäessä** kansojen ja kulttuurien välisiä suhteita en esitä Suomea, Eurooppaa tai länsimaita muita erityisempinä tai erinomaisempina suoraan tai epäsuorasti.
- En rodullista** oppimateriaalissa käsiteltyjä henkilöitä. Vältän liittämistä ihmisiin oletuksia, stereotyyppioita ja ennakkoluuloja esimerkiksi ihonvärin tai etnisen taustan takia.
- Teen valintoja** oppimateriaalien suhteen kielitietoisesti. Otan huomioon oppilaiden kielellisen moninaisuuden, erilaiset kielelliset valmiudet ja lähtökohdat. Teen näkyväksi erilaisia kielitaitoja ja ohjaan oppijoita hyödyntämään niitä oppimisessa.

Vinkkejä

1. Lue oppimateriaalia eri rooleissa. Miltä oppimateriaali näyttää esimerkiksi valkoisen heteromiehen, iäkkään romaninaisen tai muunsukupuolisen nuoren näkökulmasta?
2. kuvaat kirjallisesti tai kuvien avulla itsellesi vierasta kulttuuria, mieti seuraavia kysymyksiä:
 - Mikä on oma suhteeni maahan tai ihmisiin, joiden elämästä oppimateriaali kertoo?
 - Perustuuko kirjoitus koettuun ja elettyyn elämään vai mielikuvitukseeni tai yleisiin käsityksiin elämästä kyseisessä paikassa?
 - Onko kyseisen kulttuurin edustajia kuultu oppimateriaalin valmistelussa tai ovatko he saaneet kommentoida oppimateriaalia?
 - Kenen näkökulmasta asiat on esitetty?
 - Ketkä ovat aktiivisia toimijoita ja ketkä taas kuvataan passiivisina siten, että heidän elämässään tapahtuvat käännteet ovat seurausta muiden teoista?
 - Millaisen kuvan oppimateriaali antaa kuvatuista ihmisistä, heidän elämästään, kotimaastaan?

4

Lisätietoa:

- » YK-liitto: Kestävän kehityksen tavoitteet - Agenda2030
- » Eettisen kaupan puolesta ry:n oppimateriaalit
- » Open ilmasto-opas
- » Mappa.fi: Ympäristökasvatuksen ja kestävän elämäntavan materiaalipankki

Nousevatko kestävät elämäntavat kunniaan?

Opetussuunnitelman mukaisen opetuksen tulee edistää kestävä elämäntapaa ja YK:n kehitystavoitteita (Agenda 2030). Koulu on keskeinen toimija kestävä tulevaisuuden rakentamisessa. Kestävä kehitys ei ole yksittäinen asiakokonaisuus opetuksessa, vaan sen tulee olla mukana kaikessa koulun toiminnassa ja opetuksessa johdonmukaisesti.

Kestävä kehityksen toteutumisen edellytyksenä on huomioida sen sosiaaliset, taloudelliset, kulttuuriset ja ekologiset ulottuvuudet ja niiden linkittämisen toisiinsa.

- Autan** oppijoita hahmottamaan globaaleja ilmiöitä ja niiden ilmenemismuotoja omassa elämässä, eri yhteisöissä ja yhteiskunnassa.
- Avaan** näkökulmia globaalien ilmiöiden syvälliseen ja monialaiseen tarkasteluun. Kannustan oppijoita etsimään linkityksiä eri oppiaineiden välille opetussuunnitelman mukaisesti.
- Huolehdin** siitä, että oppimateriaalissa huomioidaan maailman ekologinen kantokyky ja ilmastonmuutos. Kannustan oppijoita kestävä elämäntavan omaksumiseen ja kulutuskeskeisen talousjärjestelmän kriittiseen tarkasteluun.

Jatkuu seuraavalla sivulla

4 jatkuu

- Tuen** näkökulmavalinnoillani ekososiaalista sivistystä, joka auttaa oppilaita hahmottamaan ihmisen riippuvuuden elinvoimaisesta luonnosta ja edistämään hyvinvointia maapallon kantokyvyn rajoissa luonnon moninaisuutta kunnioittaen.
- Käsittelen** globaaleja kysymyksiä, myös konflikteja ja erimielisyyksiä, rauhaa rakentavalla ja ihmisoikeuksia edistävällä tavalla. Rauhanomainen yhdessä eläminen on edellytys kestäväen kehityksen toteutumiselle.
- Käsittelen** globaaleja haasteita ratkaisukeskeisesti lietsomatta pelkoa tai uhkaa.

Agenda 2030 -tavoitteet

5

Lisätietoa:

- » [Demokratiakasvatus.fi](https://demokratiakasvatus.fi)
- » Plan International Suomi: Osallistava koulu, aktiivinen maailmankansalaisuus

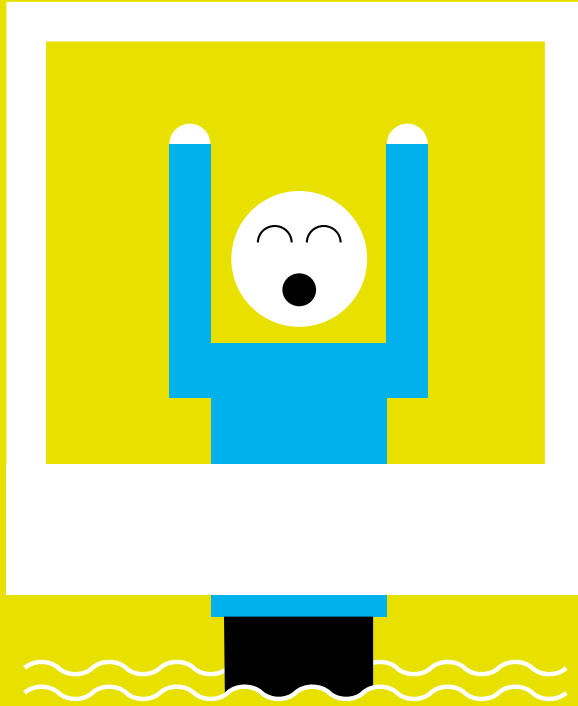
Kasvatammeko aktiivisia kansalaisia?

Maailma muuttuu kaiken aikaa toimintamme tuloksena ja sen tulisi näkyä myös oppimateriaaleissa. Oppimateriaalien tulee tukea oppijoiden kasvua aktiiviseen maailmankansalaisuuteen ja kestäväns tulevaisuuden rakentamiseen opetussuunnitelman mukaisesti.

On tärkeää, että oppijat hahmottavat olevansa yhteiskunnan jäseniä globaalissa maailmassa ja oppivat koulussa yhteiskunnallisen vaikuttamisen taitoja ja saavat kokemuksia taitojen käyttämisestä aidoissa tilanteissa.

- En yksinkertaista** monimutkaisia asioita liikaa, vaan kannustan oppilaita aktiiviseen tiedonhankintaan ja kriittisyyteen.
- Näkemyserot** kuuluvat demokratiaan ja niille on annettava tilaa myös opetuksessa. Tuon oppimateriaalissa esille erilaisia poliittisia pyrkimyksiä ja niiden perusteluita.
- Rohkaisen** oppijoita aktiiviseen ja toista arvostavaan vuoropuheluun ja vastuunottamiseen sananvapauden rajoissa. Teen selväksi, ettei sananvapaus oikeuta syrjintään, toisen ihmisen kunnian loukkaamiseen tai väkivaltaan yllyttämiseen.
- Nostan** esille edustuksellisen demokratian ja kansalaisyhteiskunnan mahdollistamia osallistumisen ja vaikuttamisen moninaisia ja muuttuvia muotoja.
- Rohkaisen** oppijoita kehittämään luovuuttaan sekä ajattelu- ja ongelmanratkaisutaitojaan yhteiskunnan rakentamiseksi.

6

Mitä käyttämämme kuvat kertovat?

Kuvat ja visuaaliset viestit vaikuttavat ihmisten maailmankuviin, mielipiteisiin, asenteisiin ja uskomuksiin. Ne jäävät myös helposti mieleen. Kuvat voivat omalta osaltaan edistää oppimista ja opetus- suunnitelman tavoitteiden toteutumista.

Kuvavalinnat eivät koskaan ole yhdentekeviä. Kuvat sisältävät aina monenlaisia merkityksiä ja voivat toimia tekstin rinnalla merkittävänä informaation lähteenä. Myös niin sanotut kuvitus- kuvat vaikuttavat oppijoihin monin eri tavoin, myös alitajuisesti. Siksi on olennaista pohtia, millaisia kuvia oppimateriaaleissa käytetään ja miten.

- Tiedostan**, millaista informaatiota valittu kuva sisältää ja mitä jää tai jätetään kuvan ulkopuolelle. Varmistan, että teksti ja kuvateksti tukevat kuvan ymmärtämistä ja tulkintaa.
- Huolehdin** siitä, että oppimateriaalin kuvavalinnat ovat riittävän monipuolisia eivätkä vahvista stereotyyppistä kuvaa käsiteltävästä asiasta (kulttuuri, maanosa, tapahtuma tai tilanne) tai ihmisryhmästä.
- Varmistan**, että henkilöt kuvissa esitetään arvokkaasti, moninaisuutta kunnioittaen ja heistä tarjotaan riittävästi tietoa (kuvauspaikka, kuvassa esiintyvien ihmisten nimet, kuvaajan tiedot). Kiinnitän erityistä huomiota vähemmistöjen ja syrjinnän vaarassa olevien ryhmien kuviin ja varmistan, että kuvat esittävät heidät aktiivisina toimijoina omassa elämässään.

Lisätietoa:

- » **Plan: Kuvien tarinat (2014)**
- » **Unicefin ohjeet lapsen oikeuksien huomioimiseen viestinnässä: Ohje Lapsista raportointiin**
- » **Rauhanpuolustajat: Läntisen tuolla puolen**
- » **Interpedia: Lasten tarinat ja kuvat kehitysviestinnässä - eettisten kysymysten muistilista (2019)**

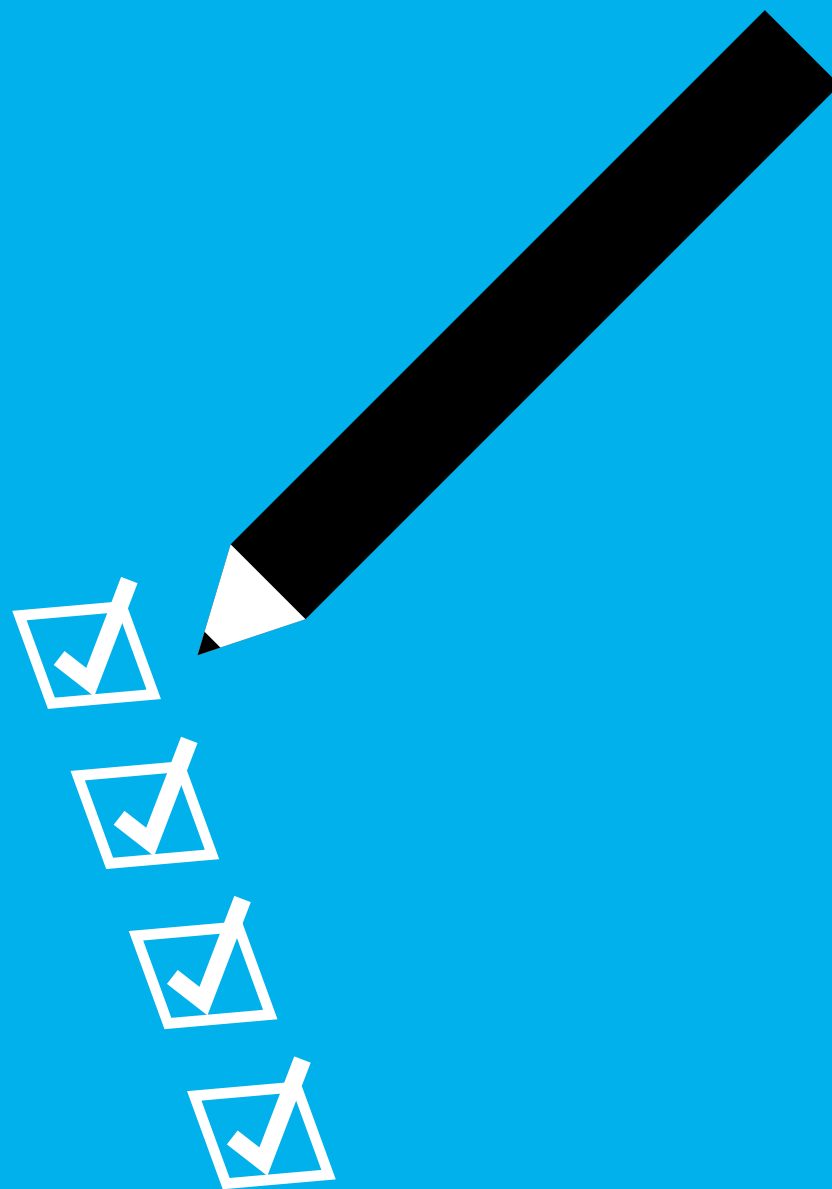
- Kiinnitän** erityistä huomiota vähemmistöjen ja syrjinnän vaarassa olevien ryhmien kuviin ja varmistan, että kuvat esittävät heidät aktiivisina toimijoina omassa elämässään.
- Olen** tietoinen kuvien sisältämisestä symboleista ja ihmisten monista tavoista lukea niitä.

Vinkkejä

Mistä kuvia? Järjestöt antavat mielellään omaa kuvamateriaaliaan oppikirjakuvittajien käyttöön. Kysy rohkeasti! Laadukkaita kuvia voi tiedustella esimerkiksi seuraavilta järjestöiltä: Plan International Suomi, YK-liitto, Amnesty, Seta ry ja Unicef.

Kuvia saa käyttöön myös kansainvälisiltä kuvapankeilta, esimerkiksi:

- www.unmultimedia.org/photo/
- www.unicef.org/photography/
- www.unhcr.org/media-centre.html

Oppimateriaalit ajan tasalle on kansalaisjärjestöjen globaalikasvatusverkoston laatima työkalu oppikirjailijoille, opettajille ja kaikille muille, jotka haluavat edistää aktiivista maailmankansalaisuutta. Työkalu on syntynyt vuosien yhteistyöstä oppikirjakustantajien kanssa sekä järjestöjen halusta tuottaa laadukkaampia oppimateriaaleja. Globaalikasvatusverkosto tarjoaa opetusajan toimijoille myös koulutusta ja konsultaatiota. Opas on julkaistu alun perin vuonna 2018 ja se on päivitetty vuonna 2021.

Muistilistan laatimiseen ovat osallistuneet globaalikasvatusverkoston toimijat:

Amnesty International, Eettisen kaupan puolesta ry, Ihmisoikeusliitto, Fingo, Maan ystävät, Nuorisoyhteistyön Allianssi, Nuorten Akatemia, Kehittämiskeskus Opinkirjo, Plan International Suomi, Rauhankasvatusinstituutti, Seta, Suomen Lähetysseura, Suomen Punainen Risti, Suomen Unicef, Suomen YK-liitto, Taksvärkki ry ja WWF Suomi.

GLOBAALIKASVATUS

www.gloaalikasvatus.fi

Gloaalikasvatusverkostoa koordinoi

fingo